

เทพปกรณัมกับโลกทัศน์ของสังคมกรีก

Mythology and World Views of Greek Society

จักรพันธ์ แสงทอง

Jakapan Sangthong

คณะศิลปศาสตร์

Faculty of Liberal Arts

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani University

บทคัดย่อ

นับเป็นเรื่องไม่่ายนักหากเราต้องการจะเห็นภาพสังคมในยุคกรีกโบราณได้อย่างแจ่มชัด เนื่องด้วยกาลเวลาผ่านมานานตั้งแต่ 600-400 ปีก่อนคริสตกาล อีกทั้งหลักฐานที่เหลืออยู่นั้นมีไม่มากและขาดความสมบูรณ์ สิ่งที่เราจะทำได้ก็คือ การสันนิษฐานจากเอกสารหลักฐานเท่าที่มีปกรณัมกรีก (Greek Mythology) ถือเป็นเอกสารหลักฐานหนึ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากสามารถสะท้อนโลกทัศน์ วิธีคิด ความเชื่อของสังคมในยุคนั้นได้ส่วนหนึ่ง สิ่งที่มีนัยยะสำคัญก็คือ เทพเจ้ากรีกแตกต่างจากเทพเจ้าในยุคก่อนหน้านี้ที่สร้างเทพเจ้าให้ไม่เหมือนมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น เทพเจ้าในอารยธรรมอียิปต์มีหัวเป็นเหยี่ยวหรือแมว เทพเจ้าในอารยธรรมเมโสโปเตเมียเป็นสิ่งโตที่มีหัวเป็นกระต่าย มีปีกเป็นนกอินทรี เป็นต้น ในขณะที่ชาวกรีกกลับสร้างเทพเจ้าขึ้นมาจากภาพของตนเองเช่นเดียวกับศิลปวิทยาการทั้งหลายล้วนมีศูนย์กลางอยู่ที่มนุษย์แทบทั้งสิ้น ผลการศึกษาพบว่า เราสามารถเข้าใจ โลกทัศน์ วิธีคิด และความเชื่อของสังคมในยุคกรีกโบราณผ่านเทพปกรณัมกรีกโดยใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ใน 3 ประเด็นได้แก่ 1. เทพปกรณัมกรีกกับการอธิบายกำเนิดโลกและมนุษย์ 2. เทพปกรณัมกรีกกับการอธิบายอารมณ์ความรู้สึกและสถานภาพทางเพศของมนุษย์ 3. เทพปกรณัมกรีกกับการอธิบายโลกทัศน์ของมนุษย์

คำสำคัญ: เทพปกรณัมกรีก, โลกทัศน์ของสังคมกรีก, ทฤษฎีหน้าที่นิยม

Abstract

To have a clear view about the ancient Greek society is considered an arduous task. This is because such society existed long time ago, during the period of 600-400 BC; moreover, the pieces of evidence left are insufficient and hardly found at the present time. Due to the above-mentioned restrictions, the researcher has to rely on the evidence which still remains. Greek mythology is significant one, being able to partially reflect the world views, thinking methods and creeds of those living in the ancient Greek society. What to be significantly discussed is the image of Greek gods. Previously, the gods were created to be different from humans. For example, certain gods appearing in the Egyptian civilization usually had the head of a hawk or cat, whereas those in the *Mesopotamian civilization* were created to have the body of a lion, the head of a bull, and the wings of an eagle. Conversely, the gods of Greek were created to be like humans. Through the Greek mythology, we could better the understanding in the world views, thinking methods, and creeds of those living that period. This article is principally based on the analysis of Greek mythology under the theory called “Functionalism” with the objective to describe different roles relating to the Greek social context including: 1) Greek mythology in describing the existence of the world and humans; 2) Greek mythology in learning to understand human’s emotions and sex status; 3) Greek mythology in describing human’s perspectives

Keywords: Greek Mythology, World Views of Greek Society, Functionalism

บทนำ

เทพปกรณัม หรือเทพปกรณ (myth) หมายถึง ตำนาน เรื่องเล่า หรือนิทาน ปรัมปราที่มนุษย์มีการเล่าสู่กันฟังจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งสืบทอดต่อกัน มาอย่างยาวนาน ส่วนมากมักเป็นการอธิบายกำเนิดโลก จักรวาล มนุษย์ สัตว์ และ ป्राกฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน พายุร้อน พายุฝน สุริยคราส และจันทรคราส เป็นต้น รวมถึงประเพณี พิธีกรรม โลกทัศน์ วิถีคิด ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ เนื่องด้วยกาลเวลา ผ่านมาเนิ่นนานตั้งแต่ 600-400 ปีก่อนคริสต์ศักราช อีกทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่เหลืออยู่มีไม่มากและขาดความสมบูรณ์ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ถนัดนักหากเราต้องการจะเห็นภาพสังคมในยุคกรีกโบราณได้อย่างชัดเจนรอบด้าน สิ่งที่เราจะทำได้ก็คือ การสันนิษฐานจากเอกสารหลักฐานเท่าที่มี ผู้เขียนเห็นว่า เทพปกรณัมกรีก (Greek Mythology) ถือเป็นข้อมูลหรือหลักฐานทางคติชนประเภทหนึ่ง ที่ช่วยให้ภาพสะท้อนโลกทัศน์ วิถีคิด ความเชื่อของสังคมในยุคนั้นได้อย่างน่าสนใจ

บทความชิ้นนี้วิเคราะห์ตำนานกรีกหรือเทพปกรณัมกรีกโดยใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) แนวคิดนี้เชื่อว่า “ชนบทร่วมเนื้อมสถาบันหรือลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนในสังคมล้วนแต่มีความหมายและหน้าที่ทั้งสิ้น การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ที่เกิดจากความคิดและจินตนาการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน ความเชื่อ และพิธีกรรม ล้วนต้องมีเหตุผลที่สร้างสรรค์ทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาทั้งสิ้น... นิทานปรัมปรา ตำนาน และเทพนิยายนั้นเป็นเรื่องราวการสร้างสรรค์ของกลุ่มชนซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป รวมทั้งแสดงให้เห็นความสำคัญของข้อมูลคติชน อันเป็นความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและสภาพจิตใจของกลุ่มชนนี้” (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2550: 14-17)

นักวิชาการคนสำคัญในสำนักคิดนี้คือ มาลินอฟสกี (Malinowski) ผู้กล่าวประโยคสำคัญที่สะท้อนแนวคิดในสำนักนี้คือ “ตัวบทก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก แต่ถ้าปราศจากบริบท ตัวบทนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต” และประโยคหนึ่งที่ว่า “เรื่องทั้งหลายมีชีวิตอยู่ในสังคมของชาวบ้าน ไม่ได้มีชีวิตอยู่บนกระดาษ” (ศิริพร ณ ถลาง, 2552 : 360) ดังนั้นการที่เราจะเข้าใจเทพปกรณัมกรีกในฐานะเป็นตัวบท

(Text) หนึ่งที่มีชีวิตได้นั้น จำเป็นต้องเข้าใจผ่านบริบท (Context) ทางสังคมกรีก และในทางกลับกัน เราอาจเข้าใจบริบททางสังคมกรีกจากภาพสะท้อนเทพปกรณัมกรีกได้ด้วยเช่นกัน ในแง่นี้เองที่เทพปกรณัมกรีกจึงสามารถสะท้อนวิถีคิดความเชื่อของสังคมกรีกที่ถูกเล่าขานจากปากสู่ปาก จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้อีกหลายชั่วคน คำถามที่น่าสนใจตามมาก็คือ อะไรคือเหตุผลของการสรรคส์สร้างนั้น หากเทพปกรณัมกรีกเกิดขึ้นมาอย่างมีความหมายและหน้าที่ตามแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยม

นักวิชาการคนสำคัญอีกท่านหนึ่งในสำนักคิดนี้คือ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ซึ่งเห็นว่าข้อมูลทางคติชนแต่ละประเภทมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป จากบทความของเขาเรื่อง “Four Functions of Folklore” ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของคติชนทั้ง 4 ประการดังนี้ 1. คติชนใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม 2. คติชนทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า 3. คติชนช่วยรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม 4. คติชนให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล (ดูเพิ่มเติมในศิริพร ณ กลาง, 2552: 362-363) จากบทบาทของคติชนดังกล่าว ผู้เขียนได้ใช้เป็นกรอบในการอธิบายโลกทัศน์ของสังคมกรีกผ่านเทพปกรณัมกรีกดังนี้

เทพปกรณัมกับการอธิบายการกำเนิดโลกและมนุษย์

1. การอธิบายกำเนิดโลกและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

บทบาทนี้พบในเทพปกรณัมได้โดยทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น ตำนานการสร้างโลกของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ไทจีน ไทยวนเรื่อง ปู่สังกะส่าย่าสังกะสีสร้างโลก ตำนานการสร้างโลกของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ไทดำ ไทขาว เรื่องมนุษย์เกิดจากน้ำเต้า เป็นต้น สำหรับเทพปกรณัมกรีกก็เช่นเดียวกันที่ได้สร้างคำอธิบายการกำเนิดโลกไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ตามตำนานเชื่อว่า จุดเริ่มต้นของสรรพสิ่งก่อนที่จะมีโลกเทพเจ้า และมนุษย์นั้นมือภาวะหนึ่งที่มีแต่ความมืดมิดว่างเปล่าไร้รูปไร้ขอบเขต มีแต่ความยุ่งเหยิงไร้ระเบียบที่เรียกว่า เคออส(Chaos) อย่างไม่มีผู้ใดให้คำอธิบายไว้ บังเกิดสองสิ่งจากเคออสซึ่งก็คือ ความมืด (Nix) กับกลางคืน (Erebus) และเกินจินตนาการยิ่งไปกว่านั้นทั้งสองได้ให้กำเนิดแสงสว่าง (Aether) กับกลางวัน (Hemera)

ตามมา เมื่อมีแสงสว่าง และกลางวัน การสร้างโลกก็เริ่มเกิดขึ้น ภายหลังมีคิวปิด (Cupid) หรืออีรอส (Eros) เทพแห่งความรักมาร่วมกันสร้างโลกโดยใช้ลูกธนูปักลงไปในพื้นดิน สิ่งมีชีวิตต่างๆ นานาก็ถือกำเนิดเกิดขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม เทพปกรณัมกรีกมีความแตกต่างไปจากเทพปกรณัมของชนชาติอื่นที่มักจะให้เทพเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สำหรับชาวกรีกโลกไม่ได้เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง แต่โลกเกิดขึ้นก่อนเทพเจ้า และโลกยังเป็นผู้สร้างเทพเจ้าอีกด้วยดังที่ เฮซิออด (Hesiod) กวีชาวกรีกมีชีวิตอยู่ในราว 800 ปีก่อนคริสต์ศักราชกล่าวว่า

ในกาลครั้งอดีตก่อนทวยเทพอุบัตินัยยุคไม่ถ่วนมาแล้ว สรรพสิ่งทั้งหลายยังรวมตัวกันอยู่ในกำฟ้าอันเดียว ซึ่งเป็นความว่างเปล่าอันปราศจากรูปเท่านั้น เรียกว่า เคออส เป็นความเว้งว่างมืมหินาขอบเขตมิได้ และครอบงำไปด้วยอนธการไม่มีที่สิ้นสุด ต่อมาอีกนับกับไม่ถ่วน โลกพิภพจึงผุดขึ้นเป็นประจักษ์ฐานอันกว้างใหญ่ไพศาลเพื่อเป็นจอมมารดาของสิ่งทั้งปวง เรียกว่า เจ (Ge) หรือเจอา (Gaea) ในภาษากรีก เทลลัส (Tellus) ในภาษาโรมัน มีสวรรค์อันดาราดาษด้วยดาวพรราวพรพลล้อมรอบ ซึ่งจะเป็นที่สถิตยัจริงกาลของทวยเทพสืบไป สวรรค์นี้ได้นามตามภาษากรีกว่า อูรานอส (Uranos) ส่วนโรมันเรียกยูเรนัส (Uranus) ถือว่าเป็นจอมบิดา โดยการเนรมิตของเจ้าแม่เจเอง จอมบิดาและมารดานี้ประกอบไปด้วยทพิภพาก็จริง แต่ก็หาสมมติขึ้นเป็นองค์เทพไม่ หรือจะได้อุปโลกน์องค์เทพในรูปลักษณะใดขึ้นเป็นสัญลักษณ์ก็ไม่ปรากฏ คงปรากฏแต่ว่า มีอิทธิฤทธิ์บันดาลให้เกิดแผ่นดินไหว ลมพายุ และภูเขาไฟระเบิดได้ (อ.สายสุวรรณ, 2549: 1-2)

เทพปกรณัมกรีกในบทกวีของเฮซิออดสรุปได้ว่า เทพเจ้าทั้งหลายล้วนมีโลกพิภพเป็นมารดา สวรรค์เป็นบิดา เทพเจ้าที่เกิดขึ้นยุคแรกเรียกว่าไททัน (Titan) ประกอบไปด้วยเทพบุตรและเทพธิดาสิบสองพระองค์ เป็นเทพบุตรหกพระองค์ เทพธิดาหกพระองค์ แต่ละองค์ล้วนมีร่างกายใหญ่โตมหึมา เทพไททันที่สะท้อนถึงการอธิบายรูปร่างลักษณะของโลก ยกตัวอย่างเช่น โอเชอานัส (Oceanus) เป็น

มหาสมุทรที่ล้อมรอบโลก หมายถึงทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โดยชาวกรีกตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่อยู่บนฝั่งทะเลดังกล่าว ชาวกรีกเป็นนักเดินเรือทะเลที่มีความชำนาญอย่างยิ่ง โดยในตำนานการกำเนิดเทพเจ้าในยุคถัดมาจะทำให้ไซดอนหรือเนปจูนเป็นผู้ดูแลรวมถึงทะเลเอเจียน ทะเลไอโอเนีย ทะเลเอจียน หรือทะเลดำด้วย (ดูภาพที่ 1 แผนที่แสดงภูมิประเทศกรีกโบราณ)

นอกจากนั้นเทพปกรณัมกรีกยังได้อธิบายถึงสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาล ทิศทางลม กลางวัน กลางคืนดวงดาวบนท้องฟ้า และอื่นๆ มากมาย จะเห็นได้ว่าชาวกรีกจินตนาการเรื่องตำนานเทพเจ้าไปพร้อมกับความพยายามในการอธิบายสภาพภูมิประเทศ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ที่แวดล้อมตนในเวลาเดียวกัน

ภาพที่ 1 : แผนที่แสดงภูมิประเทศกรีกโบราณ

ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=แผนที่ประเทศกรีซ>

ตำนานการกำเนิดเทพเจ้าในยุคถัดมาเรียกว่า เทพเจ้าแห่งโอลิมปัสทั้งสิบสองพระองค์ก็ให้ภาพลักษณะภูมิประเทศของกรีกได้เช่นเดียวกันกล่าวคือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ภูมิประเทศของประเทศกรีซพบว่าภูเขาสูงเป็นจำนวนมาก ยอดเขาที่สูงที่สุดก็คือ ยอดเขาโอลิมปัส (Olympus) มีความสูงประมาณ 9,800 ฟุต อยู่ใน

แคว้นเธสซาลีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ชาวกรีกเชื่อมาแต่ดั้งเดิมว่า ยอดเขาแห่งนี้เป็นที่สถิตแห่งเทพเจ้าแห่งโอลิมปัสทั้ง 12 พระองค์ โดยมีซุส (Zeus) หรือที่ชาวโรมันเรียกว่าจูปีเตอร์ (Jupiter) ครองบัลลังก์อยู่ ในแคว้นเธสซาลีนั้นมีสภาพภูมิประเทศเป็นหินขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อค่อนข้างมาก ชาวกรีกโบราณก็เชื่อว่าเป็นผลทำสงครามกันของเทพไททันกับเทพโอลิมปัส เช่นเดียวกับคำอธิบายเมื่อเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอื่นๆ ชาวกรีกเชื่อว่าภูเขาไฟระเบิดหรือแผ่นดินไหว เกิดขึ้นเมื่อยักษ์เอนเซลาดัสซึ่งถูกซุสขังไว้ที่ภูเขาเอตนาพยายามหนีออกมา หรือฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่าที่เกิดจากการที่ยูเรนัสจับบุตรของตนเองซึ่งเป็นยักษ์ไซโครปัสทั้งสามตนโยนลงขังไว้ที่คูหารัทรัสใต้บาดาล เป็นต้น

2. การอธิบายกำเนิดมนุษย์

ในเทพปกรณัมกรีกได้กล่าวถึงกำเนิดมนุษย์ไว้หลายเรื่อง แต่เรื่องที่แพร่หลายที่สุดก็คือเรื่องของโพรเมธัสที่ได้รับความชอบจากการทำศึกระหว่างโครโนสเทพไททันกับซุสผู้เป็นใหญ่แห่งเขาโอลิมปัสโดยซุสได้มอบหมายให้ลูกหลานของเทพไททันอย่างโพรเมธัสและเอพิธัสผู้น้องสร้างสัตว์โลกรวมถึงมนุษย์ เอพิธัสสร้างสัตว์ต่างๆ โดยเลือกคุณสมบัติที่ดีให้แก่สัตว์เหล่านั้นจนหมดสิ้นจนไม่เหลือคุณสมบัติที่ดีสำหรับการสร้างมนุษย์ เช่น การมีพลังกำลัง ความแข็งแรง ความว่องไว ความสวยงาม จึงได้ขอให้โพรเมธัสช่วย เขาจึงได้สร้างมนุษย์ด้วยคุณสมบัติที่ทำให้อยู่เหนือสัตว์ทั้งปวง คุณสมบัตินั้นก็คือการมีสติปัญญานั้นเอง โพรเมธัสสร้างมนุษย์ขึ้นจากการนำก้อนดินผสมกับน้ำแล้วปั้นให้มนุษย์ยืนตัวตรงได้ด้วยสองขาและมีรูปร่างลักษณะเหมือนเทพโดยสร้างแต่มนุษย์ผู้ชายเท่านั้น

ส่วนมนุษย์ผู้หญิงนั้นเกิดมาในภายหลัง เรื่องเกี่ยวกับเครื่องเซ่นที่มนุษย์จะบวงสรวงเทพเจ้า ด้วยความที่โพรเมธัสเป็นผู้สร้างมนุษย์ เขาจึงรักมนุษย์มาก สร้างมนุษย์ให้มีปัญญาเหนือสัตว์โลก ขโมยไฟจากดวงอาทิตย์มาให้มนุษย์ใช้ นอกจากนั้นยังกล้าหาญอุบายเพื่อหลอกลวงซุสให้เลือกเครื่องเซ่นที่มีแต่กระดูกและหนังวัว ในขณะที่เก็บส่วนที่เป็นเนื้อส่วนที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ เมื่อซุสรู้ว่าตนเองถูกหลอกจึงลงโทษโพรเมธัสให้ถูกพญาเหยี่ยวจิกกินตับเป็นเวลาหลายศตวรรษ จนวณเหตุดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ซุสพาลโกรธมนุษย์นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาโดยพยายามหาทางลงทัณฑ์มนุษย์ให้จงได้

แผนการหนึ่งที่ซุสใช้ก็คือ การสร้างมนุษย์ผู้หญิงขึ้นมาในโลกมีชื่อว่า แพนดอร่า (Pandora) แปลว่าของขวัญแห่งเทพทั้งปวง นางล้วนมีคุณสมบัติที่เทพต่างๆ มอบให้ เช่น ความงาม ความมีเสน่ห์ ความอ่อนโยน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความอยากรู้อยากเห็น ซุสมอบกล่องใบหนึ่งซึ่งข้างในบรรจุสิ่งชั่วร้ายนานาชนิดให้แก่เธอ โดยแสร้งกำชับเธอว่าห้ามเปิดโดยเด็ดขาด และเป็นไปตามแผนการของซุส แพนดอร่าเปิดกล่องนั้นด้วยความอยากรู้อยากเห็นทำให้บรรดาสิ่งชั่วร้ายต่างๆ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ กิเลส ตัณหา ความอิจฉาริษยาพยาบาทเกิดขึ้นในโลกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ข้อสังเกตประการหนึ่งพบว่า มนุษย์ผู้หญิงถูกสร้างขึ้นหลังจากมนุษย์ผู้ชาย ยิ่งไปกว่านั้นสาเหตุของการสร้างยังเป็นไปเพื่อนำภัยพิบัติมาสู่มนุษย์ผู้ชายอีกด้วย

ภาพที่ 2 : ภาพโพรมีธีสถูกพญาเหยี่ยวจิกกินตับเพื่อเป็นการลงโทษของซุส
ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=โพรมีทัส>

จะเห็นได้ว่า เทพปกรณัมกรีกแตกต่างไปจากเทพปกรณัมของชนชาติอื่นที่มักจะทำให้เทพเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สำหรับชาวกรีกโลกไม่ได้เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง โลกนั้นเกิดขึ้นก่อนเทพเจ้า และโลกยังเป็นผู้สร้างเทพเจ้าอีกด้วย แม้เทพเจ้ากรีกจะเป็นผู้สร้างมนุษย์ แต่เทพเจ้าก็มีชะตากรรมความสุขความทุกข์ มีรักโลก โกรธ หลงเช่นเดียวกับมนุษย์ แตกต่างกันตรงที่เทพเจ้าเป็นอมตะเท่านั้น

เทพปกรณัมกับการอธิบายอารมณ์ความรู้สึกและสถานภาพทางเพศของมนุษย์

เทพปกรณัมกรีกสามารถสะท้อนมุมมองในการทำความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก นิสัยและพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งเราอาจเข้าใจความเป็นมนุษย์ได้จากเทพปกรณัมกล่าวคือ เทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์นั้นมีไม่มากนัก แต่กลับมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวละครที่สร้างความบันเทิง ความสนุกสนานให้กับชาวกรีกและมนุษยชาติจวบจนปัจจุบัน ในที่นี้จะกล่าวถึงอารมณ์พิศواسของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านเทพเจ้าในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นมาเลียนแบบมนุษย์ เทพเจ้าที่สำคัญได้แก่ วินัส (Venus) เทพเจ้าแห่งความงาม คิวปิด (Cupid) เทพเจ้าแห่งความรัก และเฮรา (Hera) ชายาแห่งซุส ดังนี้

วินัสหรืออะโฟรไดติ (Aphrodite) ในภาษาโรมันหมายถึง เทพเจ้าแห่งความรักและความงาม ในอิลเลียดกวีนิพนธ์ของโฮเมอร์ (Homer) นางเป็นธิดาของซุสกับนางไดโอนี ชื่อของเธอ Aphros หมายถึงฟองคลื่นเกิดขึ้นที่เกาะซีเธราแล้วถูกพัดไปจนถึงเกาะไซปรัสในประเทศกรีซปัจจุบัน นางมีความงามงดงามเป็นเลิศกว่าเทพธิดาองค์ใดในสวรรค์ แม้แต่ซุสผู้พ่อเองก็ยังอยากได้เธอมาเป็นคู่ครองแต่นางไม่ยินดียดด้วย ซุสจึงลงโทษนางให้แต่งงานกับวัลคัลเทพเจ้าที่มีขาพิการ อย่างไรก็ตามเทพเจ้าที่วินัสรักก็คือ มาร์ส (Mars) หรือแอเรส (Ares) เทพเจ้าแห่งสงครามซึ่งเป็นบุตรที่เกิดจากซุสกับเฮรา แม้ว่าจะแต่งงานกับวัลคัลแล้วเธอยังแอบไปมีบุตรกับมาร์สถึงสามคน คนหนึ่งในนั้นคือ คิวปิดกามเทพนั่นเอง

เราเห็นอานุภาพของความรักก่อนหน้านี้แล้วว่าใช้สร้างโลกและสิ่งมีชีวิตสำหรับสังคมกรีกแล้วการจะเป็นปราชญ์ได้นั้นไม่ได้หมายถึงการมีปัญญาหรือความรู้เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยความรักอีกด้วย คำว่าปรัชญา (Philosophy) นั้นหมายถึงการรัก (Philos) ในความรู้ (Sophia) ดังนั้นเทพปกรณัมกรีกได้สะท้อนมุมมองที่มีต่อความรักของมนุษย์ว่าอย่างไร หากเราให้วินัสเป็นตัวแทนของมนุษย์ผู้หญิงที่มีความงามเป็นเลิศ แต่ชีวิตรักของนางกลับไม่งดงามเหมือนหน้าตา เรื่องราวของนางกับอะดอนิส (Adonis) คือโศกนาฏกรรมความรักที่แม้แต่เทพเจ้ายังไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เหตุเพราะวินัสถูกศรของคิวปิดด้วยความบังเอิญ ทำให้นางตกหลุมรักอะดอนิสหนุ่มน้อยธรรมดาคนหนึ่ง แม้ว่าวินัสจะหวานแสนห้อย่างไร อะดอนิสก็หาสนใจในตัวนางไม่ ความรักของนางจึงเป็นรักข้างเดียว วันหนึ่งอะดอนิสล่าสัตว์อยู่ในป่า พบหมาป่าที่แสนดุร้ายตัวหนึ่ง เขาพุ่งหอกหมายจะสังหารหมาป่าแต่กลับพลาดเป้า ด้วยความโกรธแค้นหมาป่าจึงเข้ามาขวิดด้วยเขี้ยวอันแหลมคมจนอะดอนิสถึงแก่ความตาย ภายหลังจึงทราบว่หมาป่าตัวนั้นก็คือมารุสผู้รักของวินัสที่จำแลงตนเองมาแกล้งแค้นด้วยความหึงหวงนั่นเอง การจากไปของอะดอนิสสร้างความเศร้าโศกแก่จิตใจของนางอย่างยิ่งที่สุด ไม่น่าเชื่อว่า เทพเจ้าแห่งความรักและความงามจะต้องมีชะตากรรมแบบนี้ นางจึงอธิษฐานจิตให้เลือดของอะดอนิสเมื่อผสมกับน้ำตาของนางเกิดเป็นดอกไม้สีแดงเลือดชื่อว่า ดอกอะดอนิส หรือดอกอะเนโมเน (Anemone)

ภาพที่ 3 : ภาพวินัสกับอะดอนิส

ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=วินัสกับอะดอนิส>

จากเรื่องราวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความรักนั้นเป็นเสมือนเรื่องของความบังเอิญที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิด ราวกับว่าความรักนั้นเกิดขึ้นได้เองและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาด้วยความที่เราไม่มีทางรู้ได้ว่าเราจะต้องศรคามเทพเข้าเมื่อใด และเมื่อถูกศรปักอกแล้ว ยากนักที่เราจะคำนึงถึงเหตุผล ความถูกต้อง ความเหมาะสม หรือความเป็นไปได้

ในที่นี้เทพเจ้าที่มีความงามเป็นเลิศกลับต้องมาหลงรักมนุษย์ที่แสนจะธรรมดาผู้หนึ่งที่ไม่มีใครตอบ และแม้ว่าจะได้รับรักตอบ ความรักก็ไม่ใช่ง่าย หากต้องเชื่อใจและไว้วางใจกันเพื่อพิสูจน์รักแท้ ในทัศนะของชาวกรีก คิวปิดหมายถึงความรัก ในขณะที่ไซคีหมายถึงจิตใจ หรือดวงวิญญาณ ในแง่นี้เรื่องราวของคิวปิดกับไซคีช่วยให้เข้าใจความรักในโลกทัศน์ของกรีกว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างความรักและดวงวิญญาณที่ต่างแสวงหากันและเป็นของคู่กันที่ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ได้ดังนี้

ไซคี (Psyche) ธิดาแห่งกษัตริย์ผู้มีสิริโฉมงดงามเป็นที่ยกย่องว่า ยิ่งกว่าวิณีสเทพเจ้าแห่งความงามจนไม่มีใครไปบวงสรวงบูชาเทพวิณีสอีกต่อไป วิณีสเกิดความริษยาไซคีจึงนึกจึงสั่งให้คิวปิดบุตรของตนแฝงศรดลใจให้ไซคีรักกับสัตว์อปลัษณสักตนหนึ่งเพื่อทำให้นางเสียชื่อเสียงไม่ทันที่จะทำตามบัญชาของผู้เป็นแม่ ครั้นเมื่อคิวปิดได้ยลโฉมนางก็ตกหลุมรักทันทีราวกับต้องศรกามเทพของตัวเอง ความรักนั้นไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่กามเทพเองก็ตาม แต่อพอลโล (Apollo) เทพแห่งการพยากรณ์ได้ทำนายว่าไซคีจะได้คู่เป็นอมมนุษย์ไม่เหมือนมนุษย์ทั่วไปซึ่งจะพบกันที่ยอดเขาแห่งหนึ่ง ไซคีได้เดินทางไปดังคำทำนายจึงได้พบกับคิวปิดแต่ไม่ได้เห็นหน้า เนื่องจากคิวปิดจะมาหาในเวลากลางคืนที่มีดสนิทแล้วกลับในเวลากลางวัน แม้มิได้พบหน้า ได้ยินเสียงไซคีก็เกิดความรักขึ้นมาทันที คืนวันอันแสนสุขของทั้งสองผ่านไปเหมือนทุกวัน แต่นางก็ยังไม่เคยเห็นรูปร่างหน้าตาของคิวปิด แม้ว่านางจะร้องขอแล้วก็ตามแต่คิวปิดก็ไม่ยอมให้เธอได้เห็น ความเคลือบแคลงสงสัยในคิวปิดที่เข้าใจมาตลอดว่าเป็นอมมนุษย์ที่น่ากลัวเข้ามารบกวนจิตใจนาง ในที่สุดนางจึงตัดสินใจอย่างแน่วแน่ว่าจะต้องเห็นคิวปิดให้ได้ จนกระทั่งคืนหนึ่งหลังจากที่คิวปิดหลับสนิท เธอจึงจุดตะเกียงน้ำมัน ภาพที่ปรากฏคือหนุ่มรูปงามมีปีกสีขาวราวกับสำลี หาได้เป็นอมมนุษย์หยาบช้าน่ากลัวอย่างใดไม่ ด้วยความตกตะลึงทำให้นางทำน้ำมันตะเกียงร้อนรดลงที่แขนของคิวปิด เขาจึงตื่นตื่นมาด้วยความเสียใจบัดนี้ไซคีไม่ไว้วางใจไม่เชื่อใจเขาแล้ว จึงบินหนีไป

พร้อมตัดพ้อต่อเธอว่า “เจ้าตอบแทนความรักของข้าโดยฉันทัดอกหรือ.....
ข้าจะลงโทษเจ้าโดยจากเจ้าตลอดกาลแต่บัดนี้ ด้วยความรักย่อมดำรงอยู่
ได้ไม่ ถ้าปราศจากความไว้วางใจ” (อ.สายสุวรรณ, 2549: 86)

ภาพที่ 4 : คิวปิดกับไซคี

ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=คิวปิดกับไซคี>

กล่าวกันว่ามีความรักไม่ยากเท่ากับการรักษาความรักให้เจริญงอกงามต่อไป ความไว้วางใจซึ่งกันและกันคือสิ่งสำคัญช่วยให้ความรักนั้นดำรงอยู่ต่อไปได้ ความรักที่ไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวมักจะนำมาซึ่งความหึงหวงที่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนรักและผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยเหลือคณานับ จากความรักกลับกลายเป็นความแค้น ความอาฆาตพยาบาทถึงขั้นประหารชีวิตกันก็มี ดังตัวอย่างความรักของซุสกับเฮรา แม้ซุสจะเป็นมหาเทพเหนือเทพใดในโอลิมปัส แต่ก็อาจเหมือนกับผู้ชายทั่วไปที่กลัวเมีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมียที่ขี้นิ่งอย่างเฮราที่ไม่ว่าซุสจะใช้กลอุบายล่อหลอกแบบเนียนสักเพียงใด นางเป็นอันต้องจับได้ไล่ทันทุกครั้งไปในเทพปกรณัมกรีก ได้กล่าวถึงเรื่องผัวเจ้าชู้กับเมียขี้นิ่งคู่นี้อยู่ไม่น้อย เรื่องราวดังกล่าวเป็นที่ชื่นชอบของชาวกรีกที่แม้จะยำเกรงเทพเจ้าแต่ก็หัวเราะเยาะเทพเจ้าได้เช่นเดียวกัน จะเห็น

ได้ว่าการเป็นสามีที่เจ้าชู้แต่กลับกลัวภรรยาซึ่งนั้นกลับช่วยสร้างความสนุกสนานบันเทิงใจแก่ผู้เล่าและผู้ฟังอีกด้วย หากเปรียบเทียบในสังคมปัจจุบันก็คงจะไม่ต่างไปจากละครน้ำเน่าที่คนชอบดูกัน ในที่นี้ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างพอให้ภาพความหึงโหดของเฮราซายาแห่งซุส ดังนี้

เรื่องราวความเจ้าชู้ของซุสกับนางซีมีลีที่แม่จำแลงแปลงร่างเป็นมนุษย์ก็ตามที่ก่อกวนจากสายตาของเฮราไปได้ ด้วยความหึงหวงหมายจะเอาชีวิตผู้รักของสามี นางจึงแปลงร่างเป็นพี่เลี้ยงของนางซีมีลี โดยยุยงให้นางเกิดความสงสัยในตัวของซุสที่จำแลงร่างว่าแท้ที่จริงแล้วเขาเป็นใครกันแน่ วันหนึ่งซุสก็แปลงร่างลงมหานางนางจึงขอร้องให้ซุสรับปากจะให้ในสิ่งที่ตนขอ โดยให้สตัย์สาบานต่อแม่น้ำสติกซ์ ซุสตกลงยินยอมตามนั้น นางจึงขอให้เขาแสดงร่างที่แท้จริงออกมา ซุสถึงกับตะลึงกับคำขอดังกล่าว เพราะรู้อยู่แก่ใจดีว่าด้วยอานุภาพแห่งเทพเจ้า ไม่มีมนุษย์ผู้ใดจะสามารถมีชีวิตรอดมองเห็นได้ แต่ด้วยสตัย์สาบานที่ไว้เขาจึงจำใจต้องปรากฏร่างที่แท้จริง ส่งผลให้นางซีมีลีถูกเปลวแสงแห่งเทพเผาไหม้เป็นจุนเพียงชั่วขณะ ซุสเสียใจเป็นอันมากแต่เป็นที่สาแก่ใจเฮรายิ่งนัก

ภาพที่ 5 : ซุสกับเฮรา

ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=ซุสกับเฮรา>

ในเทพปกรณัมกรีกการลักลอบเป็นชู้รักจนเกิดบุตรนั้นพบได้บ่อยครั้งจนเป็นเรื่องธรรมดาไป ชู้รักนี้มีได้ทั้งฝ่ายเทพบุตร และฝ่ายเทพธิดา แต่ข้อสังเกตหนึ่งก็คือ ผลจากการคบชู้นั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ สำหรับฝ่ายเทพบุตรนั้นแทบไม่เกิดผลร้ายต่อตนเอง ในขณะที่หากเป็นฝ่ายเทพธิดามักจบลงด้วยความเศร้าโศกเสียใจ ประสบเคราะห์กรรมอยู่เสมอ ยกตัวอย่างเช่น ชุสเทพที่เจ้าชู้ที่สุดในบรรดาเทพทั้งปวง สมรสได้ตั้งแต่เทพเจ้า มนุษย์ ไปจนถึงสัตว์ สิ่งที่ดีเหมือนจะเป็นเคราะห์ร้ายที่สุดของเขาก็คือ การมีเมียชู้หึงอย่างเฮราที่มักจะตามราวอยู่เสมอ แต่เฮราก็ไม่ได้ทำอะไรกับชุสอย่างเด็ดขาดสักครั้ง ต่างกับอีกฝ่ายชู้รักของชุสที่แม้จะไม่สมัครใจหรือถึงกับถูกชุสหลอกลวงก็ตาม เฮราก็มักจะตามราวไม่ยอมเลิกراجจนกว่าจะถูกกำจัดให้สิ้นไป และหลายครั้งที่ความอาฆาตพยาบาทถึงลูกหลานของฝ่ายตรงข้ามด้วย

ผู้เขียนสันนิษฐานว่า ไม่แปลกที่เทพปกรณัมกรีกจะมีโครงเรื่องหลักในลักษณะที่มีผัวเจ้าชู้กับเมียชู้หึง เนื่องจากผู้แต่งและผู้เล่านี้คือผู้ชาย ทั้งเฮดลืออด และโฮเมอร์เองย่อมต้องถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมุมมองความเป็นเพศชายที่มีธรรมชาติที่ก้าวร้าว เจ้าอารมณ์ ใช้กำลังอำนาจต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า ลุ่มหลงในกามคุณ และใช้ชีวิตที่สุขสำราญเต็มที่ ในขณะที่เพศหญิงกลับเป็นเหยื่อของความรุนแรง ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นผู้ถูกกระทำจากผู้ชายที่มีอำนาจเหนือกว่า ในมุมมองนี้เทพปกรณัมกรีกจึงไม่ได้สะท้อนแต่ภาพของความสนุกสนาน ความบันเทิงเริงใจเท่านั้น หากสะท้อนมิติของจารีต กฎเกณฑ์และค่านิยมเกี่ยวกับเพศอยู่ด้วย สถานภาพไม่เท่าเทียมกันทางเพศปรากฏในเทพปกรณัมกรีก ได้แก่ การที่ผู้ชายถูกสร้างขึ้นมาก่อนผู้หญิง สาเหตุของการสร้างผู้หญิงก็เพื่อนำมาสืบพันธุ์ผู้ชาย และมีธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็นเป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิงซึ่งมักจะนำมาสู่ภัยพิบัติและความโชคร้ายแก่ตัวเองและผู้อื่นอยู่เสมอ เป็นต้น

สำหรับสังคมกรีกโบราณ ความเป็นพลเมือง (Citizen) มีให้แก่ผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงไม่มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนน แม้กรีกเองจะได้ชื่อว่าเป็นต้นแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่เป็นประชาธิปไตยในวงจำกัด เฉพาะคนกลุ่มเดียวเท่านั้นที่มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนน ได้แก่ชายที่มีอายุ 21 ปี และเกิดจากบิดามารดาที่เป็นเสรีชนชาวเอเธนส์ จากจำนวนประชากรทั้งหมดของนครเอเธนส์

315,000 คน จำนวน 43,000 คนเท่านั้นที่ถือว่าเป็นพลเมือง (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540: 129) ผู้หญิงจึงมีสถานภาพเป็นได้เพียงเมียและแม่ของลูกเท่านั้น เทพปกรณัมกรีกชี้ให้เห็นสถานภาพดังกล่าวของความเป็นหญิงที่ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ผู้หญิงหรือเทพเจ้าผู้หญิงก็ล้วนถูกกดขี่จากชายผู้เป็นตัวแทนของความเป็นชายทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม บทบาทของการเป็นสามีที่เจ้าชู้แต่กลับกลัวภรรยาซึ่งในเทพปกรณัมกรีกสามารถสะท้อนนัยยะของการระบายความคับข้องใจของเพศหญิงที่มีต่อการกดขี่ของเพศชาย ในที่นี้แม้ว่าซุสจะเป็นเทพที่ยิ่งใหญ่แต่กลับกลัวเมียไม่ว่าจะใช้เล่ห์เพทุบายหรืออำนาจเท่าใด เขาก็สามารถจับได้ไล่ทันทุกครั้งจากตัวอย่างดังกล่าว หากซุสคือตัวแทนของความเป็นเพศชาย เขาคือตัวแทนของความเป็นเพศหญิงแล้ว แทบจะเป็นไปไม่ได้ที่ผู้หญิงจะมีโอกาสเป็นใหญ่หรือมีสถานะเหนือกว่าผู้ชายในโลกของความเป็นจริงในบริบทของสังคมกรีกโบราณ แต่พบได้ในเทพปกรณัมกรีกในฐานะเป็นการระบายความคับข้องใจของเพศหญิงที่มีต่อการกดขี่ของเพศชาย ยิ่งไปกว่านั้น เทพปกรณัมกรีกยังแฝงนัยยะของการเรียกร้องความเท่าเทียมกันทางเพศอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น เทพเจ้าผู้หญิงมีซุสรักได้เช่นเดียวกับเทพเจ้าผู้ชาย ซุสเป็นมหาเทพที่ทรงอำนาจในขณะที่เอเธนาเป็นเทพีผู้ทรงปัญญา เทพเจ้าพอลโลเป็นเทพแห่งดวงอาทิตย์ในขณะที่เทพีไดอานาเป็นเทพีแห่งดวงจันทร์ เป็นต้น

เทพปกรณัมกับการอธิบายโลกทัศน์ของมนุษย์

หากโลกทัศน์ในที่นี้หมายถึง ทัศนะที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ผู้อื่น รวมถึงตัวเองแล้ว เทพปกรณัมกรีกถือเป็นเอกสารหลักฐานหนึ่งที่สามารถสะท้อนโลกทัศน์มุมมองข้างต้นได้ กล่าวคือ เทพเจ้ากรีกแตกต่างจากเทพเจ้าในยุคก่อนหน้านี้เนื่องจากสร้างเทพเจ้าให้ไม่เหมือนมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น เทพเจ้าในอารยธรรมอียิปต์มีหัวเป็นเหยี่ยว หรือแมว เทพเจ้าในอารยธรรมเมโสโปเตเมียเป็นสิงโตที่มีหัวเป็นกระทิง มีปีกเป็นนกอินทรี เป็นต้น ในขณะที่ชาวกรีกกลับสร้างเทพเจ้าขึ้นมา

จากภาพของตนเอง เช่นเดียวกับศิลปินวิทยาการทั้งหลายล้วนมีศูนย์รวมอยู่ที่มนุษย์
แทบทั้งสิ้น

ประติมากรเฝ้าดูนักกีฬาแข่งขันแล้วรู้สึกว่ามีสิ่งใดในจินตนาการ
จะงดงามเสมอศรีระแฉียงแกร่งแห่งวัยเยาว์ ดังนั้นเขาจึงสร้างรูปสลัก
อพอลโล นักเล่นนิทานพบเห็นเฮอร์เมสท่ามกลางผู้คนที่ได้ผ่านไป
ท้องถนน เขามองเห็นเทพเจ้าองค์นี้ประจักษ์มาพบในวัยเยาว์ที่งดงามยิ่ง
ดังถ้อยคำของโฮเมอร์ ศิลปินและกวีกรีกตระหนักว่ามนุษย์จะนำขึ้นชม
เพียงใด ผึ่งผาย ว่องไว และแข็งแรง ชายชาติตรีเป็นภาพความงามสุดยอด
ในการแสวงหาของศิลปินและกวี พวกเขาไม่ปรารถนาจะสร้างจินตภาพ
เพื่อผันขึ้นในหัวคิดของตน ศิลปะทั้งปวงและความคิดทั้งหมดของชาวกรีก
มีจุดศูนย์รวมอยู่ที่ตัวมนุษย์ (นพมาส แววงษ์, 2549: 22)

ผู้เขียนขอเรียกโลกทัศน์ดังกล่าวของกรีกว่ามีจุดยืนแบบมนุษยนิยม
(Humanism) เนื่องจากชาวกรีกโบราณถือเป็นชนชาติแรกที่เห็นคุณค่าของการ
เป็นมนุษย์ว่าไม่ได้ด้อยไปกว่าเทพเจ้า ยิ่งไปกว่านั้นทั้งความรู้ ความงาม และ
ความจริงก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ผู้มีปัญญาจะเข้าถึงได้ โซเครตีส (Socrates) นักปรัชญา
ชาวกรีกสอนชาวเอเธนส์ว่า “จงรู้จักและเข้าใจตนเอง” (Know Thyself) ท่ามกลาง
บริบทความเชื่อเรื่องเทพเจ้าที่ยังดำรงอยู่ในสังคมกรีกสมัยนั้น

ภาพที่ 6 : นักขว้างจักร (Discus Thrower)

ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=นักขว้างจักร>

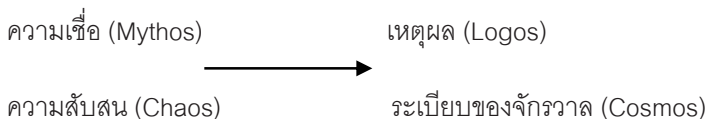

ภาพที่ 7 : เทพเจ้าอพอลโล

ที่มา : <http://www.google.co.th/search?q=เทพเจ้าอพอลโล>

ทัศนะดังกล่าวเสนอให้เห็นจุดยืนที่ให้คุณค่าแก่มนุษย์อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ไม่มีอารยธรรมใดที่จะสร้างเทพเจ้าให้มีรูปร่างลักษณะเป็นมนุษย์ทั้งดงาม ไม่มีอารยธรรมใดที่มนุษย์หัวเราะเยาะเทพเจ้าได้ และไม่มีอารยธรรมใดที่เทพเจ้าอิจฉาในความงามของมนุษย์อย่างที่ว่าในสรีรวิทยาในความงามของไซคี เธอราซิงหวงซู้รักของซุสที่เป็นเพียงมนุษย์ธรรมดา ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าชาวกรีกเปรียบเทียบตนเองว่าเป็นเสมือนเทพเจ้า แต่สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์นั้นมีคุณค่าอยู่ในตัวเองถึงขนาดที่เทพเจ้ายังถูกสร้างมาให้เหมือนกับมนุษย์ สำหรับชาวกรีกแล้ว เทพเจ้าเป็นสิ่งที่เข้าใจได้เช่นเดียวกับมนุษย์ เนื่องจากเทพเจ้ากรีกมีกิเลสตัณหา รักโลกโกรธหลง ไม่แตกต่างจากมนุษย์ ต่างกันตรงที่เทพเจ้าเป็นอมตะและมีอำนาจเหนือมนุษย์เท่านั้น ดังนั้นมนุษย์คนหนึ่งอาจจะมิชะตากรรมที่ดีกว่าเทพเจ้าก็ได้ หากเขามีปัญญาและไม่ลุ่มหลงในกิเลสตัณหามากเกินไปนัก

ในเทพปกรณัมกรีกเน้นย้ำถึงจุดยืนดังกล่าวตั้งแต่เริ่มต้น เมื่อกล่าววาทะเทพเจ้าไม่ได้สร้างโลก แต่โลกต่างหากที่สร้างเทพเจ้า เท่ากับเป็นการลดทอนอำนาจของเทพเจ้า โดยอธิบายสิ่งที่ไม่รู้หรืออธิบายไม่ได้อย่าง เคออสว่าเป็นต้นกำเนิดสรรพสิ่ง แม้เทพเจ้าจะเป็นผู้สร้างมนุษย์ แต่ก็สร้างมนุษย์ด้วยคุณสมบัติพิเศษกว่าสัตว์โลกใด สิ่งนั้นคือปัญญา (Wisdom) โลกทัศน์นี้เองที่ปฏวัติความคิดของชาวกรีกให้เข้าใจโลกและสรรพสิ่งจากที่เคยใช้ความเชื่อ (Mythos) มาสู่การใช้เหตุผล (logos) จากความสับสนวุ่นวายที่เข้าใจไม่ได้ (Chaos) มาสู่การมีระบบระเบียบกฎเกณฑ์ของจักรวาล (Cosmos) ดังนี้

มโนทัศน์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดของสังคมกรีกโบราณ แม้ไม่รู้วาทะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติรอบตัวเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่ก็พยายามอธิบายว่าสรรพสิ่งล้วนเกิดจากเทพเจ้าบนดาลมาซึ่งไม่มีระบบระเบียบกฎเกณฑ์

ที่แน่นอนใดๆแล้วแต่ใจของเทพเจ้า ความเชื่อถือในเทพเจ้าทำให้มนุษย์เป็นทาส อยู่ตลอดเวลา เพราะต้องหวังพึ่งพาเอาใจเทพ ต้องจำใจยอมรับการทำร้ายหรือลงโทษจากเทพเจ้าโดยไม่คิดจะต่อสู้ ในยุคกรีกโบราณ คำอธิบายจะอยู่ในรูปของความเชื่อ ตำนาน นิทานปรัมปรา เทพปรณัมเกี่ยวกับเทพเจ้าในฐานะสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ด้วยความกลัวความไม่รู้ มนุษย์ต้องแสดงความเคารพด้วยการสร้างพิธีกรรมต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น การบูชา บวงสรวง ขอพรเพื่อเอาใจเทพเจ้าและยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นต้น

เมื่อมนุษย์มีการเปลี่ยนโลกทัศน์ในฐานะเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ยอมพึ่งพาตนเองและจึงเปลี่ยนสถานะมาเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง มีเสรีภาพในการคิด การแสวงหาความรู้ใหม่เพิ่ม และหลุดพ้นจากพันธนาการของความเชื่อเรื่องเทพเจ้า ในที่สุด การเปลี่ยนโลกทัศน์นี้มีกระบวนการเริ่มต้นจากความอยากรู้อยากเห็น ความสงสัยในสิ่งที่ตนไม่รู้ ความพยายามนี้เองที่ทำให้มนุษย์เริ่มรู้จักคิด โดยต้องการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นรอบตัวว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร เช่นฝนตก แผ่นดินไหว การเกิด และตาย เป็นต้น “มนุษย์บางคนช่างคิด ช่างสังเกต มองเห็นว่าในธรรมชาติมีระบบและกฎเกณฑ์ในตัว น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำเสมอ ดวงดาวอยู่คงที่ในตำแหน่งเดิม ความพยายามใช้เหตุผลก็จะสามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติได้ และเมื่อมนุษย์เข้าใจกฎเกณฑ์เหล่านี้แล้ว ในที่สุดก็จะสามารถควบคุมธรรมชาติได้เช่นเดียวกับเทพเจ้า” (คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540: 134)

จะเห็นได้ว่า กระบวนการที่ตามมาหลังจากนั้นต่อมาอีกหลายร้อยปีก็คือ มนุษย์เริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับโลกและชีวิตของตนเองก็คือ การใช้ความคิดในการแสวงหาคำตอบ เนื่องจากมนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มีสติปัญญาสูงกว่า มนุษย์เริ่มรู้จักใช้เหตุผลในการอธิบายโลก ทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริง หรือความรู้เกี่ยวกับโลกและชีวิตมากขึ้น จากคำอธิบายเหตุที่กลุ่มดาวรูปกระบวยหรือกลุ่มดาวหมีใหญ่ไม่เคยตกกลับขอบฟ้า เนื่องจากมีเทพเจ้าองค์หนึ่งสาปไม่ให้ลับขอบฟ้าลงไป ในทะเลเพื่อได้พักผ่อน มาสู่คำอธิบายจากนักปราชญ์ชาวกรีกคนหนึ่งว่าเป็นเพราะ

โลกนั้นหมุนรอบดวงอาทิตย์และหมุนรอบตัวเอง การเปลี่ยนมโนทัศน์แบบนี้เองที่ทำให้อารยธรรมกรีกเป็นแม่แบบหรือรากฐานสรรพวิทยาการความรู้ของอารยธรรมตะวันตกให้เจริญก้าวหน้าจวบจนปัจจุบัน

บทสรุป

จากคำถามที่ทิ้งไว้ตอนต้นของบทความ หากมองผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมอาจได้คำตอบดังนี้ ประการแรก เทพปกรณัมกรีกกับการอธิบายกำเนิดโลกและมนุษย์ ทำให้เราเข้าใจว่าชาวกรีกได้อธิบายว่าตนเองและโลกที่อยู่รอบข้างมาจากไหนดำเนินไปอย่างไร ประการที่สอง เทพปกรณัมกรีกกับการอธิบายอารมณ์ความรู้สึกและสถานภาพทางเพศของมนุษย์ทำให้เราเข้าถึงห้วงลึกของจิตใจมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมไปด้วย ความรัก ความหลง ความริษยา และความเหลื่อมล้ำทางเพศที่เพศชายมีสถานะเหนือกว่าเพศหญิง ประการที่สาม เทพปกรณัมกรีกกับการอธิบายโลกทัศน์ของมนุษย์ทำให้เราเข้าใจว่าสังคมกรีกเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ว่าไม่ด้อยไปกว่าเทพเจ้า เนื่องจากมนุษย์มีปัญญาในการเข้าถึงความรู้ความจริงและความงามได้ ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องราวของเทพปกรณัมกรีกที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสะท้อนภาพโลกทัศน์ วิธีคิดและความเชื่อของสังคมกรีกได้อย่างน่าสนใจ อีกทั้งยังช่วยให้เข้าใจปรัชญากรีกเพิ่มเติมจากทัศนะและผลงานของนักปรัชญาที่มีการศึกษาอยู่ในปัจจุบันได้อีกส่วนหนึ่งด้วย

เอกสารอ้างอิง

- คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2540). *อารยธรรมสมัยโบราณ-สมัยกลาง*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐุม หงษ์สุวรรณ. (2550). *กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สแตนเดล ทอม.คุณากร วาณิชยวิรุห์.(แปล). (2549). *A History of the World in 6 Glassesประวัติศาสตร์โลกใน 6 แก้ว*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อ.สายสุวรรณ. (2549). *เทวดาฝรั่ง กรีก-โรมัน*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เอดิธ แฮมิลตัน. นพมาศ แวหงส์. (แปล). (2549). *Mythology ปกรณัมปรัมปรา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.